

Valtioneuvoston kanslia

Lausuntopyyntö: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=9819f652-21d9-4328-944f-449964b101a1>

Diaarinumero: VN/27386/2023-VNK-31

Mielenterveyspoolin lausunto hallituksen toimenpideohjelmasta rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Rasismien vastaisen ja yhdenvertaisuutta edistävän toiminnan ja kaiken politiikan tulee perustua Suomen kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. Suomen tulee ottaa vakavasti ihmisoikeusvalvontaelimiltä sekä kansallisilta laillisuusvalvojilta saamansa suositukset, huomautukset ja raportit.

Mielenterveyspooli pitää erittäin tärkeänä, että valtioneuvosto tekisi kunnianhimoista ja systemaattista yhdenvertaisuustyötä ja syrjinnän vastaista työtä kaikilla politiikan sektoreilla ja liittyen kaikkiin syrjintäperusteisiin.

Yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjintää torjuva työ ei saa olla vain oma erillinen lohkonsa, vaan esimerkiksi säädösvalmistelussa ja kaikessa viranomaisten toiminnassa tulee toteuttaa ja edistää yhdenvertaisia käytäntöjä. Säädösvalmistelussa tulee lisäksi kiinnittää huomiota yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoaikutusten arviointiin, mukaan lukien mielenterveysvaikutusten arviointi. Antirasistisen toiminnan tulisi läpäistä oppilaitokset, työelämä ja viranomaisten toiminta. Viranomaisten, työnantajien ja oppilaitosten veloitteita edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään tulisi vahvistaa.

Rasismi on hyvin suurelta osin rakenteellista. Se ei siis ilmene pelkästään yksilöiden välisenä ”rasistisena kiusaamisena”, vaan ennen kaikkea valkoisuusnormina, joka systemaattisesti toiseuttaa ja jättää ulkopuolelle ne ihmiset, jotka eivät sovi yhteiskunnan (valkoisuus)normiin. Rasismien torjumiseksi tarvitaan systemaattista antirasismia, jonka tavoitteena on muuttaa toimintatapoja ja lisätä saavutettavuutta kaikessa julkisessa toiminnassa. Rakenteellisen rasismien torjunnassa on pitkälti kyse asenteista, mutta niitä voidaan muuttaa ottamalla käyttöön antirasistisia toimintatapoja ja perehdyttämällä esimerkiksi virkahenkilöitä ja eri alojen ammattilaisia niihin.

Mielenterveyspooli pitää valitettavana, että syrjinnän vaikutukset mielenterveyteen ja tähän liittyvät nimenomaiset toimet eivät näy toimenpideohjelmassa kattavasti. Toimenpideohjelmassa ei myöskään käsitellä mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvän syrjinnän ja stigman torjuntaa. Mielenterveyden edistämisessä ja ongelmien ennaltaehkäisyssä tulee ottaa aina huomioon eri vähemmistöjen kohtaaman syrjinnän, eriarvoisuuden ja epätasa-arvon vaikutukset mielenterveyteen. Myös mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvää stigmaa ja syrjintää tulee vähentää.

Kansalaisyhteiskunnan kuuleminen ja kuunteleminen syrjinnän vastaisessa ja yhdenvertaisuutta edistävissä työssä on tärkeää, kuitenkin niin, että julkinen sektori toimeenpanee itse veloitteensa yhdenvertaisuuden edistämisestä eikä ulkoista sitä järjestöille.

On erittäin tervetullutta, että toimenpideohjelman toimeenpanoon on osoitettu rahoitusta. Samaan aikaan hallitus kuitenkin tekee eri politiikan sektoreilla leikkauksia, jotka ovat omiaan lisäämään syrjintää ja heikentämään syrjintää kokevien henkilöiden asemaa. Muun muassa kansalaisjärjestöjen valtionavustusten leikkaaminen kohdistuu myös lukuisiin järjestöihin, jotka tekevät yhdenvertaisuutta edistävää, syrjintää torjuvaa ja/tai antirasistista työtä. Tämä on ristiriidassa toimenpideohjelman kanssa ja heikentää hallituksen yhdenvertaisuuspolitiikan uskottavuutta.

Vastaukset tarkentaviin kysymyksiin

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Mielenterveysjärjestöt tulee ottaa mukaan sidosryhmäyhteistyöhön.

Toimeenpanon aikana tulee kuulla eri syrjäntäperusteisiin liittyviä kansalaisjärjestöjä, ihmisoikeusjärjestöjä ja vapaita kansalaistoimintaryhmiä laajasti ja monipuolisesti eri tavoin.

Sidosryhmäyhteistyössä tulee huomioida myös sellaisten kohderyhmien ääni, jotka ovat vaikeasti tavoitettavia ja joiden yhteiskunnallisen osallistumisen kynnys on korkea, kuten eri vähemmistöihin kuuluvat päihde- ja mielenterveysongelmaiset henkilöt, paperittomat henkilöt, vammaiset henkilöt sekä sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat rodullistetut henkilöt. Tällaisia henkilöitä voidaan tavoittaa muun muassa heitä edustavien järjestöjen kautta sekä käyttämällä koulutettuja kokemusasiantuntijoita.

Sidosryhmäyhteistyössä tulee huomioida eri ikäryhmät, erityisesti lapset ja nuoret.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Lähtökohtaisesti kaikissa toimenpiteissä ja ylipäätään kaikessa politiikassa, mutta etenkin

- ennaltaehkäiseivissä toimenpiteissä ja yhdenvertaisuuden edistämisessä
- oikeussuojasta ja tukipalveluista vastaavien viranomaisten osaamisessa
- työelämään ja koulutukseen pääsyä sekä työelämässä ja koulutuksessa tapahtuvan syrjinnän kohdalla
- sosiaali- ja terveyspalveluissa, mukaan lukien mielenterveyspalvelut.

Mielenterveyden ongelmat on syytä ottaa huomioon yhtenä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän ulottuvuutena.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpiteet, joilla pyrittäisiin eksplisiittisesti vähentämään syrjinnän ja ennakkoluulojen kielteisiä vaikutuksia mielenterveyteen ja tukemaan syrjintää kokeneiden ihmisten mielenterveyttä.

Syrjintä, vihapuhe ja vihateot vaikuttavat mielenterveyteen muun muassa vähemmistöstressin kautta sekä työelämän tai koulutuksen ulkopuolelle syrjinnän vuoksi jäämisen aiheuttaman taloudellisen stressin ja ahdingon kautta.

Etenkin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten, mutta myös esimerkiksi oppilaitosten opetus-, ohjaus- ja opiskeluhoitohenkilökunnan valmiuksia toimia antirasistisesti ja yhdenvertaisesti tulisi kehittää määrätietoisesti.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Valtioneuvoston ja eduskunnan tulee käsitellä toimenpideohjelmaa säännöllisesti. Toimenpiteitä ja yhdenvertaisuuden tilaa tulee peilata Suomen saamiin kansainvälisten ja kotimaisten ihmisoikeusvalvontaelinten suosituksiin.

Mielenterveysjärjestöt tulee kutsua mukaan seurantaan.

Syrjinnän seurantaan liittyvää tiedonkeruuta tulee jatkaa ja vahvistaa. Seurantatiedon tulee olla mahdollisimman vapaasti eri tahojen ja myös yksityisten kansalaisten käytettävissä.

Tavoitteiden toteutumisen ja vaikutusten seurantaan tulee osoittaa tutkimusrahoitusta.

Muut kommentit

Toimenpideohjelmassa käytettyjä termejä olisi hyvä tarkentaa. Kun puhutaan ulkomaalaistaustaisista, tulisi käydä ilmi, onko kyse ulkomaalaistaustaisista ylipäätään, vai rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvista. Samoin maahanmuuttajia koskevaa terminologiaa tulisi täsmentää.

Mielenterveyspooli on jossain määrin skeptinen kampanjamuodossa tapahtuvaa rasisminvastaista toimintaa kohtaan. Kampanjat jäävät helposti pistemäisiksi eikä niiden viesti välttämättä vaikuta niihin ihmisiin, joiden asenteissa on suurimmat ongelmat.